

شاخص‌های حکمرانی متعالی؛ توانمندسازی معنوی کارکنان نیروهای مسلح از منظر مقام معظم رهبری (مدظله العالی) و ارائه الگوی مفهومی

حسن گلی‌زاده

سیده منیژه نجات‌سنگدهی

چکیده:

تحقیق حاضر نقش و جایگاه توانمندسازی معنوی کارکنان نیروهای مسلح به عنوان یکی از شاخص‌های حکمرانی متعالی از منظر مقام معظم رهبری است. این تحقیق متأثر از پیچیدگی شرایط، فراوانی متغیرها، تنوع تهدیدات، وجود چالش‌ها و تعدد بازیگران بین‌المللی؛ ثانیا متأثر از نقش این عامل در ارتقاء توان دفاعی نیروهای مسلح؛ ثالثا متأثر از ضربه‌هایی است که نظام سیاسی اسلام در ادوار گذشته به دلیل عدم توجه به این عامل متحمل شده است. این نوشتار نتیجه یک طرح پژوهشی است که از حیث هدف، تحقیقی کاربردی، و برخوردار از ماهیتی توصیفی و تحلیلی می‌باشد. در این مقاله با استفاده از روش تحقیق تحلیل محتوا و مدل سازی دیدگاه‌ها و رهنمودهای معظم‌له و با کمک نرم‌افزار تحلیل محتوا ۱۰ MAXQDAI مورد تحلیل قرار گرفته است و تلاش گردیده تا شاخص‌های توانمندسازی معنوی از سخنان ایشان استخراج شود. در این تحقیق با استفاده از فرمایشات معظم‌له سعی شده است به نقش و جایگاه توانمندسازی معنوی در اندیشه‌های امام خامنه‌ای پاسخی مستدل ارائه شود و در این راستا پیشنهادهایی نیز ارائه گردیده است. حاصل این کار ارائه یک چهارچوب مفهومی جهت تبیین نقش توانمندسازی معنوی در کارکنان نیروهای مسلح در حکمرانی متعالی در اندیشه‌های حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی) می‌باشد.

کلید واژه‌ها: حکمرانی متعالی، توانمندسازی معنوی، نیروهای مسلح، امام خامنه‌ای (مدظله العالی)

اندیشه شناسی موضوعی اساسی و تعیین کننده در رفتار و کارکردهای دفاعی یک کشور محسوب می شود و درک صحیح اندیشه ها و به تعبیر دیگر تبیین نظریه های بنیادین و اندیشه هایی که فعلیت یافته با هدف فهم، جهت گیری صحیح، دریافت معیار سنجش و تصویری منطقی و شفاف از موضوعات مورد مطالعه بسیار حائز اهمیت می باشد. اندیشه دفاعی، تفکر درباره پدیده های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و نظامی است. بنابراین اندیشه دفاعی را مجموعه رویکردهای اسلام، یعنی مجموعه ای از جهان بینی توحیدی و ایدئولوژی که از آرا و تاملات فکری مفسران، عالمان و فقیهان دینی شکل می گیرد می باشد. با این مقدمه به اندیشه دفاعی فرماندهی کل قوا امام خامنه ای (مدظله العالی) درباره الگوی توانمندسازی معنوی در نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران پرداخته می شود. "خودتان را از لحاظ معنوی بسازید. بندگی خدا، خشوع در مقابل خدا موجب می شود که انسان در مقابل هیچ زورگویی خضوع نکند. دلی که مهابت الهی را، عزت الهی را درک کرده است، در خود احساس عزتی می کند که بزرگترین قدرت ها در مقابل آن عزت، تاب مقاومت نمی آورد. عبودیت خودتان را روز به روز بیشتر کنید" (بیانات حضرت امام خامنه ای در بازدید از دانشگاه امام حسین (ع)، مورخه ۱۳۸۸/۱/۲۶).

۲- بیان مساله

اندیشه های رهبران جوامع اسلامی، همواره مدنظر توجه حرکت های انقلابی و به ویژه بیداری اسلامی بوده و هست. تبیین و مذاقه این تفکرات می تواند در تحولات جوامع نقش بسزائی داشته باشد، پس از امام راحل(ره)، مقام معظم رهبری با بیشترین حضور در صحنه های سیاسی نظامی جمهوری اسلامی ایران، دارای تفکرات و اندیشه های اسلام ناب محمدی (ص) است که در عرصه حکومت اسلامی تجلی کرده است که با تبیین و بررسی آن می توان برای نسل آینده نگاه و پیام های با ارزشی بجا گذاشت. با توجه به تهدیدات جمهوری اسلامی ایران که هم اکنون از جانب کشورهای استعمارگر مانند آمریکای جهان خوار، انگلیس، اسرائیل و ... در تهدید و تحریم می باشد، بهترین راه مقابله با آن استفاده از استراتژی بازدارندگی معنوی و تقویت توانمندسازی معنوی در کارکنان نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران می باشد. شناخت توانمندسازی معنوی و نقش آن در راستای تقویت قدرت بازدارندگی نیروهای مسلح در منطقه از جمله راهبردهای موثر و ژئوپلیتیکی نظامی - دفاعی نیروهای مسلح کشور خواهد بود که در بازدارندگی دشمنان ما در منطقه نقش کلیدی خواهد داشت و در بیانات رهبر معظم انقلاب نیز این مهم به وضوح قابل مشاهده و مشهود است.

۳- اهمیت و ضرورت انجام تحقیق

۳-۱. تاکید آموزه های دینی و مبانی ارزشی بر نقش توانمندسازی معنوی و شاخص های آن در تحقق اهداف راهبردی

۳-۲. بیانات و رهنمودهای حضرت امام (ره) در دوران دفاع مقدس و پس از آن در خصوص توجه به توانمندسازی معنوی و شاخص های آن در ارتقاء توان دفاعی نیروهای مسلح به عنوان یکی از شاخص های حکمرانی متعالی

۳-۳. بیانات و رهنمودهای حضرت امام خامنه ای(مدظله العالی) در خصوص توجه به توانمندسازی معنوی و شاخص های آن در ارتقاء توان دفاعی نیروهای مسلح

۴-۳. تاکید بر فرهنگ عاشورایی به عنوان یکی از آموزه های و شعائر ملت مسلمان ایران

۴- کاربرد نتایج تحقیق:

۴-۱. سوق دادن نگرش فرماندهان و رزمندگان به تاثیر نقش توانمندسازی معنوی و شاخص های آن در عرصه جهاد و زندگی روزمره

۴-۲. فرهنگ سازی در خصوص تاثیر توانمندسازی معنوی و شاخص های آن در توان رزمی

۴-۳. غنی سازی منابع و محتوای آموزشی

۴-۴. تبیین تاثیر توانمندسازی معنوی و شاخص های آن در نبرد آینده

۵- اهداف تحقیق:

۵-۱. هدف اصلی تحقیق

هدف اصلی تحقیق نقش توانمندسازی معنوی به عنوان یکی از شاخص های حکمرانی متعالی در اندیشه های حضرت امام خامنه ای (مدظله العالی) می باشد.

۵-۲. هدف فرعی تحقیق:

احصاء راهکارهای نهادینه شدن توانمندسازی معنوی در نیروهای مسلح به عنوان یکی از شاخص های حکمرانی متعالی از منظر حضرت امام خامنه ای (مدظله العالی)

۶- سوال های تحقیق:

۶-۱. سوال اصلی تحقیق:

سوال اصلی تحقیق این است که دراندیشه های حضرت امام خامنه ای (مدظله العالی) الگوی توانمندسازی معنوی به عنوان یکی از شاخص های حکمرانی متعالی در بین کارکنان نیروهای مسلح چیست؟

۶-۲. سوال های فرعی:

۶-۲-۱. توانمندسازی معنوی کارکنان نیروهای مسلح در نگاه فرماندهی معظم کل قوا برخوردار از چه شاخص هایی است؟

۶-۲-۲. راهکارهای نهادینه شدن شاخص های توانمندسازی معنوی کارکنان نیروهای مسلح در نگاه فرماندهی معظم کل قوا چیست؟

۷- چارچوب نظری (مرور ادبیات تحقیق):

در این بخش به منظور روشن شدن بهتر موضوع تحقیق، به مبانی نظری حکمرانی متعالی و توانمندسازی معنوی پرداخته خواهد شد.

۷-۱. معنای لغوی و اصطلاحی توانمندسازی معنوی

توانمندسازی معنوی از ماده عنی به معنای آنچه از لفظ اراده شده است. الفاظ ظاهری دارند و باطنی. باطنی که واقعی است غیر ظاهرشان و آن اصل و حقیقت واژه هاست. ظاهر الفاظ اشاره هایی است که ذهن انسان را به آن معنی و اصل متوجه می سازد. ظاهر الفاظ و در عین زیبایی اگر از باطن و معنا تهی گردند بیهوده و مهمل خواهند بود.

توانمندسازی معنوی از مصدر جعلی معنوی یعنی آنچه که مربوط به حقیقت و باطن است. توانمندسازی معنوی مجموعه جنبه های فکری، اخلاقی، فرهنگی و عاطفی انسانی است. در نهایت باید گفت توانمندسازی معنوی عبارت است از آنچه که به دین و موضوعات مقدس مربوط می شود. توانمندسازی معنوی با وجود خدا معنا پیدا می کند و بدون اعتقاد به خداوند متعال اعتقاد به توانمندسازی معنوی بی معناست. پس شاخصه توانمندسازی معنوی خدامحوری است. توانمندسازی معنوی پایه تکامل انسان است. همه عبادات که در اسلام بر روی آن تکیه شده است برای تقویت جنبه معنوی روح انسان است. به عبارت دیگر تمام فضایل اخلاقی و اعمال عبادی تحت واژه توانمندسازی معنوی قرار می گیرد. چنانچه در این مورد مقام معظم کل قوا فرمودند: "رابطه ی معنوی و قلبی خودتان با خدا را از طریق عبادت و توجه به ذکر و حضور و تعالی معنوی و استمداد از خدا و توکل به او و انجام نوافل و فرایض خوب کنید" (بیانات حضرت امام خامنه ای در دیدار با هیئت نظارت، بازرسان و ناظران شورای نگهبان، مورخه ۱۳۶۸/۹/۲۲).

۷-۲. اهمیت توانمندسازی معنوی:

طبیعی است از آنجا که توانمندسازی معنوی و روحیه ی معنوی در میان افراد یک جامعه دارای اهمیت زیادی می باشد، به عبارت دیگر ارزش افراد در یک جامعه ی دینی به میزان برخورداری ایشان از روحیه ی معنوی ابتدا در نفس خود و در ثانی در تعامل با دیگر افراد جامعه می باشد، چنانچه خداوند نیز ارزش افراد را در نزد خود برخورداری از تقوای الهی می داند. ان اکرمکم عندالله اتقاکم (حجرات/۱۳). همانا عزیزترین و با ارزش ترین شما در نزد خداوند تبارک و تعالی باتقواترین شماست.

چنانچه مقام معظم فرماندهی کل قوا فرمودند: "در ارتش جمهوری اسلامی ایران، در کنار دانش، به دین و تقوا اهمیت بدهید. من، مخصوصاً به شما جوانان می گویم، ملتی که بر اساس اسلام و دین و قرآن حرکت کرده است، ارتشش باید متدین باشد. شما، جوان و پاک و خالص هستید. سعی کنید هرچه می توانید روح و خلوص دینی و تقوا را در کارها و عمل خودتان تقویت کنید و آن را با خود به داخل یگان ها یا قسمت ها و اداراتی که به آن جا مامور خواهید شد ببرید." (بیانات حضرت امام خامنه ای در جمع دانشجویان دانشگاه افسرس ارتش، مورخه ۱۳۶۸/۷/۱).

۷-۳. آثار توانمندسازی معنوی:

جامعه ای که در آن روحیه معنوی حکم فرما باشد، جامعه ای است که ارزش های دینی در آن حرف اول را می زند. به طور طبیعی روحیه معنوی در جامعه آثار مهم و ارزشمندی در میان افراد و در تعامل با یکدیگر خواهد داشت. از آثار وجود توانمندسازی معنوی در جامعه کم شدن میزان جرائم، گناهان و بزه ها می باشد، زیرا جایی که یاد خدا حاکم باشد به طور طبیعی از میزان گناه و جرائم کاسته خواهد شد. همچنین مقام معظم رهبری نیز در سخنرانی های مختلف به آثار توانمندسازی معنوی اشاره کرده اند، چنانچه فرموده اند: " عزیزان من بدانید که تا امروز ملت ایران هر توفیقی پیدا کرده، به برکت تکیه به معنویات آن را بدست آورده است. شما بر روی ملت های دیگر و بر روی جریان عادی بسیاری از کشورهای جهان، اثر بسیار عمیقی گذاشتید. این به برکت توانمندسازی معنوی بود. این توانمندسازی معنوی را روز به روز زیاد کنید. (بیانات حضرت امام خامنه ای در دیدار با اقشار مختلف مردم، مورخه ۱۳۷۷/۷/۲۹).

و در مورد آثار توانمندسازی معنوی در نیروهای مسلح می فرمایند:

" امروز ملت ایران و نیروهای مسلح، آماده اند نیروها و امکانات مادی خود را با پشتوانه ی این نیروی معنوی، این ایمان و این اراده، در هر جایی که لازم باشد و در مقابل هر دشمنی که در مقابل نظام جمهوری اسلامی قصد تعرض و تجاوز داشته باشد، به کار گیرند. پیروزی، متعلق به چنین قدرت معنوی و اقتدار معنوی است. " (بیانات حضرت امام خامنه ای در بازدید از ابتکارات و دستاوردهای نظامی نیروی هوایی سپاه، مورخه ۱۳۸۲/۴/۲۹).

۷-۴. آثار فقدان توانمندسازی معنوی:

همان گونه که وجود توانمندسازی معنوی در یک سازمان، یک جامعه و یا حتی در وجود یک انسان اثرات بسزایی در جهت یک زندگانی سعادت مند دنیایی و اخروی دارد، عدم وجود توانمندسازی معنوی نیز به همان اندازه تاثیر منفی خواهد داشت. فقدان معنویات در یک جامعه به معنای فقدان انسانیت و ارزش های انسانی است.

مقام معظم رهبری نیز در سخنانشان به این مورد اشاره داشته و فرمودند:

" قدرت های ستمگر عالم، به خصوص در صد سال اخیر، بر حذف تعالی معنوی و ارزش های والای انسانی در زندگی جوامع بشری پای فشرده اند و نتیجه ی آن، گسترش فسادهای اخلاقی و اعتیاد و بی بندوباری و ویرانی بنیان خانواده و نیز رشد استثمار و افزایش فاصله ی میان فقیر و غنی و دوری روزافزون از عدالت اجتماعی و بی اعتنائی به کرامت انسان و تولید سلاح های مرگبار و افزایش کشتارهای دسته جمعی گردیده است. علم نیز مانند انسان، قربانی حذف تعالی معنوی و بی اعتنائی به ارزش های دینی شده است. (پیام حضرت امام خامنه ای در دیدار به مسیحیان و مسلمانان جهان به مناسبت سالروز میلاد حضرت مسیح (ع)، مورخه ۱۳۷۰/۱۰/۷).

همچنین مقام معظم رهبری در این زمینه در مورد عبرت از عاشورا فرموده اند: دو عامل، عامل اصلی این گمراهی و انحراف عمومی است: یکی دور شدن از ذکر خدا که مظهر آن نماز است. فراموش کردن خدا و تعالی معنوی؛ حساب

تعالی معنوی را از زندگی جدا کردن و توجه و ذکر و دعا و توسل و طلب از خدای متعال و توکل به خدا و محاسبات خدایی را از زندگی کنار گذاشتن.

دوم ((واتبعوا الشهوات))؛ دنبال شهوت رانی ها رفتن؛ دنبال هوس ها رفتن و در یک جمله دنیا طلبی. " (بیانات حضرت امام خامنه ای در دیدار با فرماندهان گردان های عاشورای نیروی مقاومت بسیج، مورخه ۱۳۸۱/۴/۲۲). بنابراین عامل ضعف نیروهای مسلح تهی شدن از توانمندسازی معنوی و یاد خدا است و همچنین عامل اقتدار نیروهای مسلح نیز آراستگی به معنویات و دوری از دنیا طلبی است.

۷-۵. آثار توانمندسازی معنوی بر رفتار سازمانی نیروهای مسلح

۷-۵-۱. ظرفیت سازی جهت مقابله با تهدیدات سخت دشمن:

نظر به شاخص های توانمندسازی معنوی چون فداکاری، شهادت طلبی، ایثار و خودگذشتگی، تکلیف گرایی بنابر توصیه های معظم له یک ظرفیت بسیار خوب جهت مقابله با تهدیدات سخت دشمن شکل می گیرد.

۷-۵-۲. ظرفیت سازی جهت مقابله با تهدیدات نیمه سخت:

شاخص هایی چون مسئولیت پذیری، تعهد، بسیج همه جانبه و راهکارهایی چون ترکیب دانش و توانمندسازی معنوی، فعالیت های پژوهشی و علمی، تدبیر و تفکر، ارتقاء کارائی، که فرماندهی کل قوا بر آن تاکید داشته اند.

۷-۵-۳. ظرفیت سازی جهت مقابله با جنگ نرم:

یکی از شاخص های توانمندسازی معنوی شناخت نسبت به وقایع و حوادث، رویدادها، اقدامات دشمن و رصد تحولات داخلی، منطقه و جهان است. با توجه به شاخص هایی چون: بصیرت، ترکیب دانش و توانمندسازی معنوی، خنثی سازی تهدیدات، آمادگی همه جانبه که فرماندهی کل قوا بر آنها تاکید داشته به عنوان بهترین ظرفیت جهت مقابله با تهدیدات جنگ نرم دشمن شکل می گیرد.

۷-۵-۴. ظرفیت سازی جهت عمق بخشی داخلی:

با توجه به شاخص هایی چون: بسیج همه جانبه و مولفه هایی چون، پیشرفت، پیشی گرفتن از دشمنان، جبران خسارات گذشته و راهکارهایی چون: تفکر سازمانی، ایمان به خود در حوزه توانمندسازی معنوی که مورد تاکید فرماندهی کل قوا قرار گرفته به بهترین شکل یک ظرفیت سازی جهت عمق بخشی داخلی ایجاد نماید.

۷-۵-۵. ظرفیت سازی جهت عمق بخشی خارجی:

شاخص هایی چون: ارتباط با خدا، مسئولیت پذیری، الگوپذیری، و راهکارهایی چون: نزول نصرت الهی، ظلم ستیزی، آمادگی همه جانبه جهت عمق بخشی خارجی شکل می گیرد. براساس تحقق بخشی از این ظرفیت در دوران دفاع مقدس بود که حضرا امام (ره) فرمودند: " ما انقلابمان را در جنگ به جهان صادر نموده ایم."

۷-۵-۶. جهت بخشی الهی به فلسفه وجودی نیروهای مسلح

" توجه کنید که فلسفه وجودی نیروهای مسلح، همان چیزی است که امیرالمومنین (ع) در فرمان اکید خود به مالک فرموده: فالجنود باذن الله حصون الرعیه؛ نظامیان و سربازان حصار ملت و کشورند. نقش حصار چیست؟ ایجاد

امنیت برای مردم" (بیانات حضرت امام خامنه ای در مراسم بیعت فرماندهان و مسئولان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، مورخه ۱۳۶۸/۴/۱۹).

۷-۵-۷. اقتدار، مشروعیت و کارآمدی نیروهای مسلح

"ابزارهای اقتدار و عزت کنونی ملت ما چیست؟ ایمان، عزم راسخ الهی، کار برای خدا، احساس سربازی دین خدا. اینهاست که ملت ما را عزیز کرده است؛ اینهاست که انسانهای پولادین بوجود آورده است و می آورد و می توانند مقابله کنند. دشمنان می خواهند این خصوصیات را از جوانمردان و انسانهای والای کشور بگیرند" (بیانات حضرت امام خامنه ای در دیدار جمعی از پرسنل ارتش جمهوری اسلامی ایران به مناسبت روز ارتش، مورخه ۱۳۷۸/۰۱/۲۵).

۷-۵-۸. تجلی توانمندسازی معنوی و ولایت در دفاع مقدس

"شما در جنگ هر وقت تعالی معنوی تان بیشتر بود، پیشرفت تان بیشتر بود. هرجایی که ناکامی داشتید اگر بروید تحلیل کنید، خواهید دید که تعالی معنوی تان کسری داشته است... اما یک دسته هم عوامل معنوی قدرتمند؛ یعنی ایمان، پاکی و پارسایی به راستی و حقانیت. ارزش های دینی و الهی همراه با مجاهدت. این قدرت، قدرت ماندگار است" (بیانات حضرت امام خامنه ای در مراسم پانزدهمین سالگرد ارتحال امام خمینی (ره)، مورخه ۱۳۸۳/۰۳/۱۴).

۷-۵-۹. قدرت بازدارندگی

"رژیم گذشته ایران به عنوان رژیم سلاح و مهمات معروف بود. اما مستقل نبودند و لذا آن روز قدرت ها از ارتش و ملت ما احساس ترس نمی کردند. اما امروز چنین نیست، امروز تمامی قدرت های بزرگ و نیروهای بزرگ از نیروهای ارتش و ملت ما هراس دارند. زیرا امروز ما احساس استقلال می کنیم و نیروهای مسلح و مردم ما می خواهند در منطقه آقای خودشان باشند. ما احساس قدرت می کنیم، نه قدرت تانک و هواپیما بلکه قدرت و نیروی عظیم انسان های مومن و پایدار که تجهیزات آنها یارای مقابله با آن را ندارد" (بیانات حضرت امام خامنه ای در دیدار با مدیران و هنرمندان دفاع مقدس، مورخه ۱۳۷۹/۷/۶).

۷-۶- تعریف حکمرانی

حکمرانی موضوعی درباره نحوه تعامل دولت ها و دیگر سازمان های اجتماعی با یکدیگر، شیوه ارتباط آن ها با شهروندان و شیوه گرفتن تصمیمات در جهانی پیچیده است. حکمرانی فرآیندی است که از آن طریق جوامع یا سازمان ها تصمیمات مهم خود را می گیرند و مشخص می کنند که چه کسانی در این فرآیند درگیر شوند و چگونه وظیفه خود را به انجام برسانند. برحسب این تعریف، نوع شناسی های مختلفی درباره حکمرانی ارائه شده است و هریک از نظریه پردازان به طبقه بندی متفاوتی دست یافته اند.

۷-۷- انواع الگوهای حکمرانی

دو نوع الگوی حکمرانی وجود دارد. اول، الگوی حکمرانی غیر اسلامی که منبع آن فلسفه سیاسی و مکاتب غرب و شرق و افکار فیلسوفات و متفکران غیراسلامی است. در این نوع از الگوها تمرکز بیشتر بر سرمایه اجتماعی، کاهش فقر، ایجاد رفاه و عدالت اجتماعی و تمرکز بیشتر بر مسایل اقتصادی است. انواع مختلف این نوع حکمرانی عبارت است از: دولت بزرگ، دولت کوچک، دولت سوسیالیستی، دولت رفاه، حکمرانی خوب و حکمرانی پایدار و... . دوم، الگوی حکمرانی اسلامی است که منبع آن وحی و اتصال به منبع الهی و برگرفته از سیره پیامبر و معصومین (ع) می باشد. در این نوع از حکمرانی به علت اتصال به منبع وحی دربرگیرنده همه جوانب وجودی و نیازهای انسان می باشد و یک الگوی همه جانبه نگر می باشد. مولفه های این نوع از حکمرانی عبارت است از : توحید مداری، تقوی مداری، علم مداری، حمایت از مستضعفان، اقامه احکام و حدود الهی، عدالت محوری، تعلیم و تزکیه الهی جامعه و... . با توجه به مبانی یاد شده بهترین نوع الگوی حکمرانی از آن حکمرانی اسلامی یا متعالی می باشد.

مدل شماره ۱- انواع الگوهای حکمرانی غیر اسلامی

مدل شماره ۲- مولفه های حکمرانی متعالی

۸- روش تحقیق:

در تحقیق حاضر از تکنیک تحلیل محتوا استفاده شده است. تکنیک تحلیل محتوا حد واسطی است بین روش های تجزیه و تحلیل کمی و کیفی که در آن محتوای داده های کیفی (متن، کلام، تصاویر، علایم و ...) مورد تجزیه و تحلیل قرار می گیرد. تحلیل محتوا روشی است که به کمک آن سعی می شود از مصاحبه ها، بیانات، مشاوره ها و یا عناصر دیگری که راهگشای فهم و درک فرد باشد، به اطلاعاتی دست یافت که مبنای کشف پاسخ سوالات و بررسی فرضیه ها قرار بگیرد. تحلیل محتوا فنی است که امروزه در تمامی زمینه های علم اجتماعی و انسانی، جامعه شناسی، سیاست، تبلیغات، ارتباطات و غیره کاربرد یافته و مورد استفاده پژوهشگران قرار گرفته است. تحلیل محتوا مرحله ای از جمع آوری اطلاعات است که در آن محتوای ارتباطات از طریق به کارگیری عینی و منتظم قواعد مقوله بندی، به اطلاعاتی که می توانند خلاصه و با هم مقایسه شوند، تغییر شکل می یابند. عنصر مشترک در تمام تکنیک های مختلف آن، از شمارش فراوانی گرفته تا استخراج ساختارهای منتج به مدل ها، یک تعبیر و تفسیر کنترل شده بر مبنای استنتاج و استنباط است.

در این پژوهش، با توجه به موضوع و سؤالات تحقیق، از روش کیفی استفاده شده است و از بین استراتژی های مختلف از نظریه داده بنیاد بهره مند شده است. سه مرحله اساسی این روش که شامل کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی انجام شده است. به منظور ثبت داده ها، تمامی بیانات مقام معظم رهبری موجود در سایت معظم له در خصوص موضوع پژوهش حاضر، به شکل متن و فایل Word وارد نرم افزار MAXQDA10 شد. همچنین در راستای انجام این پژوهش برای تدوین مبانی نظری از مطالعه کتابخانه ای (اسنادی) از جمله مطالعه کتب و نشریات داخلی و خارجی و جستجو در پایگاه های اطلاعاتی و همچنین وب سایت مقام معظم رهبری و نیز لوح فشرده فرمایشات ایشان صورت پذیرفته است.

۹- روش تجزیه و تحلیل داده ها:

بررسی رهنمودهای رهبر معظم انقلاب در مورد توانمندسازی معنوی در بین کارکنان نیروهای مسلح به عنوان یکی از شاخص های حکمرانی متعالی نشان دهنده آن است که ایشان با دیدگاهی نظام دار، موارد مرتبط را هم از دیدگاه خرد و هم از دیدگاه کلان مورد توجه قرار داده اند و ضمن ترسیم چشم انداز توانمندسازی معنوی، مسیر تحقق آن را به خوبی تبیین کرده اند.

۱۰- یافته های تحقیق:

۱۰-۱. پاسخ سوال اول تحقیق: شاخص های توانمندسازی معنوی از منظر مقام معظم رهبری:

پس از آنکه به بررسی اهمیت و ارزش، آثار وجود و عدم توانمندسازی معنوی در بیانات مقام معظم رهبری پرداختیم، در اینجا به چگونگی ایجاد و تقویت توانمندسازی معنوی در میان نیروهای مسلح از دیدگاه معظم له پرداخته می شود، البته باید گفت در انتخاب اولیه کارکنان نیروهای مسلح بایستی عواملی همچون اصالت خانوادگی داوطلبین استخدام را به دقت بررسی نمود تا در ایجاد و تقویت توانمندسازی معنوی راه هموارتر باشد. چنانچه در فرمان حضرت علی(ع) به مالک اشتر آن حضرت فرموده اند: "پس با کسانی مانوس شو که از خانواده های شریف و خوش

نام و دارای سابقه درخشان باشند، همان ها که از رزمندگان و شجاعان و اهل جود و کرمند زیرا ایشان در بزرگواری و شاخه های احسان کامل هستند" (نهج البلاغه صبحی صالح، نامه شماره ۵۳). در ذیل به شاخص ها و مولفه های توانمندسازی معنوی از منظر مقام معظم رهبری پرداخته می شود:

۱۰-۱-۱. ایمان و تقوا:

" شما که فرماندهان و مسئولان و موثرترین در این نظام هستید، باید توجه کنید، آن چیزی که شما را از یک ارتش مجهز مدرن مجرب از همه جهت کامل، لیکن بی ایمان ممتاز می کند، ایمان و تعبد است؛ یعنی اعتقاد به غیب و تاثیر فعل و انفعالات غیبی، که در اختیار من و شما نیست و در راه رسیدن به آن و کلید رمزش، عبارت از تقواست؛ یعنی عمل کردن به تکلیف شرعی. این تنها وسیله ای است که می تواند شما را از نیروهای انقلابی و نظامی عام ممتاز کند؛ والا نیروی نظامی مجرب کارکشته ی زرنگ باهوش درس خوانده ی شجاع و حتی فداکار در دنیا کم نداریم" (بیانات حضرت امام خامنه ای در دیدار با اعضای سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، مورخه ۱۳۶۹/۶/۲۹).

۱۰-۱-۲. توکل و حسن ظن به خدا:

" آنها فکر نمی کردند ملتی که ارتشش تنهای تنهاست و نیروی های مسلح و رزمندگان - اعم از ارتش و سپاه و بسیج و بقیه ی کسانی که در میدان نبرد و رزم دلاورانه ی این دوران حضور داشتند - جز به قدرت خودشان و توکل به خدا، به هیچ نیرویی اتکا ندارند، بتواند بر دشمنش که از همه جا کمک می گرفت، پیروز شود. آن ها فکر نمی کردند؛ ولی این به برکت ایمان انجام شد. این در تاریخ ملت ما خواهد ماند؛ این را قدر بدانید. خدای متعال این تفضل را به همه ی ما فرمود. اگر این ایمان و این روحیه و این توکل را حفظ کنیم، رحمت الهی هم برای ما ادامه خواهد داشت" (بیانات حضرت امام خامنه ای در دیدار با جمعی از پرسنل نیروی هوایی ارتش، مورخه ۱۳۷۷/۱۱/۱۹).

" توسل و توجه به پروردگار، تمسک به اولیای الهی، راه عبادت، راه خشوع، راه تفکر، بایستی به روی ما همیشه باز باشد، خودمان را از این راه تقویت کنیم" (بیانات حضرت امام خامنه ای، مورخه ۱۳۸۹/۸/۲).

" برای یک مجموعه مسلمان، مجموعه ی مومن مهم است که به خدا حسن ظن داشته باشد، بداند که خدا کمک کار اوست، بداند که خدا پشت سر رهپویان راه حق است" (بیانات حضرت امام خامنه ای در نماز جمعه ی تهران، مورخه ۱۳۸۸/۳/۲۹).

۱۰-۱-۳. اخلاص:

" در نظام جمهوری اسلامی، همه مسئولند؛ اما میان سطح مسئولیت ها تفاوت هست. این مسئولیت، بالاترین است و قاعدتا در نظام جمهوری اسلامی، اگر کسی که مسئولیتی بردوش گرفته، اخلاص و قصد قربت و نیت برای خدا نداشته باشد، تحقیقا مغبون شده است. اگر اخلاص و عمل لله و تلاش منهای انگیزه های غیر الهی بود، هر مسئولیتی گوارا، هر کار سنگینی تحمل کردنی، و هر باری برداشتنی است. باید انگیزه ی حرکت ما، در هر سطحی که هستیم،

انگیزه‌ی الهی باشد. علاج همه‌ی دردهای ما، اخلاص است. اگر اخلاص باشد، همه‌ی چیزهایی که فعلاً نظام و جامعه‌ی ما از آن‌ها متاثر است، برطرف خواهد شد. اخلاص در عمل، موجب خواهد شد یکپارچگی‌ها تحکیم بشود" (بیانات حضرت امام خامنه‌ای در دیدار با اعضای مجلس خبرگان، مورخه ۱۳۶۹/۴/۲۵).

۱۰-۱-۴. عدم دلبستگی به دنیا:

یکی از دیگر مولفه‌های توانمندسازی معنوی عدم دلبستگی به دنیا و مادیات می‌باشد. این ویژگی نیز برای یک انسان مومن و معتقد به خدا و آخرت امری ضروری است و وجود آن در نیروهای نظامی به مراتب ضروری‌تر می‌باشد.

امام سجاد (ع) می‌فرماید:

"حب الدنيا رأس كل خطيئه" (اصول کافی، ج ۳، ص ۱۹۷). دوست داشتن دنیا سرآمد همه خطاهاست. قرآن کریم می‌فرماید: کافران کسانی هستند که عشق و علاقه به دنیا دارند. (ابراهیم/۳) مقام معظم فرماندهی کل قوا خطاب به نیروهای مسلح فرموده اند:

"حرف من این است که سپاه پاسداران و بسیج و هر فرد و جمع دیگری از نیروهای مسلح در ارتش و غیر آن که از این تعالی معنوی و زلال روح و فضیلت استفاده کرده است، بایستی این را قدر بداند و آن دستاوردها را برای خود حفظ کند.... چیزی که انسان را نجات می‌دهد، اسلام است، تعالی معنوی است، فضیلت است، بی‌اعتنایی به زرق و برق هاست". (بیانات حضرت امام خامنه‌ای در مراسم صحنه مشترک نیروهای سپاه، مورخه ۱۳۷۲/۷/۷).

"باید هرچه می‌توانیم این بیماری، این درد بزرگ، این ضایعه-دلبستگی به دنیا را در خودمان کم کنیم. توجه به خدای متعال و تذکر عظمت پروردگار یکی از راه‌هاست" (بیانات حضرت امام خامنه‌ای در خطبه‌های نماز جمعه، مورخه ۱۳۸۷/۶/۳۰).

۱۰-۱-۴. ولایت مداری:

"ولایت، یعنی پیوند و ارتباط تنگاتنگ و مستحکم و غیر قابل انفصال و انفکاک. جامعه‌ی اسلامی که دارای ولایت است، یعنی همه‌ی اجزای آن به یکدیگر و به آن محور و مرکز این جامعه یعنی ولی متصل است. لازمه‌ی همین ارتباط و اتصال است که جامعه‌ی اسلامی در درون خود یکی است و متحد و موثل و متصل به هم است و در بیرون نیز اجزایی را که با آن دشمن باشند، به شدت دفع می‌کند و با آن معارضه می‌نماید" (بیانات حضرت امام خامنه‌ای در جمع دانشگاهیان و طلاب حوزه‌های علمیه، مورخه ۱۳۶۸/۹/۲۹).

مقام معظم رهبری نیز به این معنا در سخنان خود اشاره کرده و می‌فرماید:

"ولایت، یعنی حاکمیت و سرپرستی در جامعه‌ی اسلامی، طبیعتاً چیزی جدا از ولایت و سرپرستی و حکومت در جوامع دیگر است. در اسلام، سرپرستی جامعه، متعلق به خدای متعال است. هیچ انسانی این حق را ندارد که اداره امور انسان‌های دیگر را بر عهده بگیرد. این حق، مخصوص خدای متعال است که خالق و منشئ و عالم به مصالح و مالک امر انسان‌ها، بلکه مالک امور همه‌ی ذرات عالم وجود است.... حق تولیت امور و زمانداری مردم را به کسی اعطا نمی‌کند. این حق، متعلق به خداست. خدای متعال، این ولایت و حاکمیت را از مجاری خاصی اعمال می‌کند.

یعنی آن وقتی هم که حاکم اسلامی و ولی امور مسلمین، چه بر اساس تعیین شخص - آن چنان که طبق عقیده ی ما، در مورد امیرالمومنین و ائمه (علیهم السلام) تحقق پیدا کرد- و چه بر اساس معیارها و ضوابط انتخاب شد، وقتی این اختیار به او داده می شود که امور مردم را اداره بکند، باز این ولایت، ولایت خداست، این حق، حق خداست و این قدرت و سلطان الهی است که بر مردم اعمال می شود. آن انسان - هرکه و هرچه باشد - منهای ولایت الهی و قدرت پروردگار، هیچ گونه حقی نسبت به انسان ها و مردم دیگر ندارد" (بیانات حضرت امام خامنه ای در دیدار با کارگزاران نظام بمناسبت عید غدیر خم، مورخه ۱۳۶۹/۴/۲۰). و آنجا که سخن از ویژگی های والی و حاکم اسلامی می شود می فرمایند:

"ولایت، یعنی حاکمیت انسان های پارسا، انسان های مخالف با شهوات و نفس خودشان، انسان های عامل به صالحات. این، معنای ولایت اسلامی است" (بیانات حضرت امام خامنه ای در دیدار با کارگزاران نظام بمناسبت عید غدیر خم، مورخه ۱۳۷۰/۴/۱۰).

۱-۱-۵. خدامحوری و ارتباط با خدا:

در دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله العالی) توانمندسازی معنوی با وجود خدا معنا پیدا می کند و بدون اعتقاد به خداوند متعال، توانمندسازی معنوی بی معناست. پس شاخص توانمندسازی معنوی خدامحوری است و ایمان به خداوند متعال و ارتباط با اوست. "تعالی معنوی راز و نیاز با خدا، ارتباط دل ها با خدای متعال، هدف را خدا قرار دادن، فریب ظواهر دنیا را نخوردن، دلبستگی به زر و زخارف دنیا پیدا نکردن، اینهاست که یک مجموعه مومن و فئه مومنه را بوجود می آورد" (بیانات حضرت امام خامنه ای در دیدار با نمایندگان ولی فقیه سپاه، مورخه ۱۳۷۰/۷/۲۰).
۱-۱-۶. انس با قرآن:

"عزیزان من قرآن نور است و حقیقتا دل و روح را روشن می کند. اگر با قرآن انس پیدا کنید، می بینید که دل و جان شما نورانی می شود، به برکت قرآن بسیاری از ظلمات و ابهام ها از قلب و روح انسان زدوده می شود" (بیانات حضرت امام خامنه ای در مراسم اختتامیه قرآن، مورخه ۱۳۷۳/۱۰/۱۴).

۱-۱-۷. اخلاق اسلامی:

"درس اخلاق، یک علم است. آن چیزی که لازم است نصیحت است. همه ما به نصیحت احتیاج داریم" (بیانات حضرت امام خامنه ای در دیدار با فرماندهان و جمعی از پاسداران ، مورخه ۱۳۶۹/۱۱/۲۹).
"در محیط کار و زندگی، حتما اخلاق و مقررات و نظم و انضباط را رعایت کنید و بدانید که وجود شما برای انقلاب ، یک ذخیره ی تمام نشدنی است." (بیانات حضرت امام خامنه ای در مراسم بیعت جمع کثیری از بسیجیان نمونه ، مورخه ۱۳۶۸/۴/۶).

۱-۱-۸. تواضع و فروتنی:

"تواضع یعنی زدودن روح تکبر و استعلا و علو، که موجب طغیان است" (بیانات حضرت امام خامنه ای در دیدار با فرماندهان و جمعی از پاسداران ، مورخه ۱۳۶۹/۱۱/۲۹).

"روز به روز ارزش ها را در خود تقویت کنید و هنگامی که احساس کردید توانسته اید این ارزش های والا را در خود تقویت کنید و هنگامی که احساس کردید توانسته اید این ارزش های والا را در خود و سازمان و در عده تحت فرماندهی تان به طور کامل به وجود بیاورید، آن روز فروتنی و تواضع را در خود بیشتر کنید. در مقابل خدای متعال خاضع و در مقابل بندگان خدا فروتن باشید. ارتشیان و دیگر کارکنان نیروهای مسلح، سعی کنید معلم دین و اخلاق هم باشید. خود فرا گیرید، عمل کنید و به دیگران نیز بیاموزید" (بیانات حضرت امام خامنه ای در دیدار با کارکنان نیروهای مسلح ، مورخه ۱۳۶۹/۱۰/۳۰).

۱۰-۱-۹. تکلیف گرایی:

از دیگر شاخص های توانمندسازی معنوی تکلیف گرایی است. مقام معظم رهبری این شاخص را چنین تبیین می فرمایند: "احساس تکلیف خدائی احساس اتکال به خداوند متعال است. این است که یک ارتش را، یک مجموعه نیروهای مسلح را، یک ملت را آن چنان مقاوم و استوار می کند که قدرت های مادی حاضر نیستند آن را به زانو در بیاورند و نصرت نهائی و پیروزی نهائی با اوست" (بیانات حضرت امام خامنه ای در دیدار با فرماندهان و جمعی از پاسداران ، مورخه ۱۳۸۹/۸/۱۹).

۱۰-۲. پاسخ سوال دوم تحقیق: راهکار های نهادینه شدن شاخص های توانمندسازی معنوی از منظر مقام

معظم رهبری

با توجه به شاخص های توانمندسازی معنوی راهکار نهادینه شدن این شاخص ها در نیروهای مسلح از منظر مقام معظم رهبری چیست؟

در خصوص نهادینه شدن توانمندسازی معنوی در نیروهای مسلح، معظم له رهنمودها و راهبردهایی را ارائه نموده اند؛ در این بخش نوشتار بخشی از راهبردها و رهنمودها از بیانات ایشان احصاء گردیده است.

۱۰-۲-۱. پشتیبانی معنوی از پرسنل:

از شاخص های مهم و موثر نهادینه شدن توانمندسازی معنوی در نیروهای مسلح، پشتیبانی معنوی از پرسنل می باشد؛ فرماندهی معظم کل قوا این شاخص را چنین تبیین می کنند "نیروهای انسانی را رها نکنید. نیروی انسانی، دائم به تدارک و پشتیبانی معنوی احتیاج دارد. یگان، عضو سازمانی و آن کسی که دوره نظام وظیفه را می گذراند، رها نکنید. اینها را دائم پشتیبانی معنوی کنید. این در درجه اول، جزو وظایف سازمان محترم و مهم عقیدتی - سیاسی است" (بیانات حضرت امام خامنه ای، مورخه ۱۳۷۴/۱/۳۰)

۱۰-۲-۲. الگوپذیری:

بهترین راه نهادینه شدن فرهنگ توانمندسازی معنوی در سازمان نیروهای مسلح الگو گرفتن از شخصیت های بزرگ جهان اسلام می باشد.

الف) الگو قرار دادن حضرت علی (ع):

معظم له حضرت علی(ع) را به عنوان الگو کامل توانمندسازی معنوی معرفی نموده و می فرمایند " جوانهای ارتش جمهوری اسلامی ایران می توانند به امیرالمومنین (ع) به عنوان الگوی رفتاری یک انسان فداکار و با اخلاص نگاه کنند و رفتار علوی را در رفتار خود منعکس نمایند. کار خستگی ناپذیر، تلاش مخلصانه و سعی در تعالی معنوی هرچه بیشتر علمی و عملی. مسئولان سطوح بالای سازمان ارتش هم به عنوان سرداران شجاع و پاکدامن می توانند رفتار علوی را الگوی خودشان قرار دهند. وجود امیرالمومنین به عنوان یک رئیس، یک فرمانده و یک مسئول، مظهر پاکی و شفافیت و صداقت بود(بیانات حضرت امام خامنه ای در دیدار با فرماندهان و جمعی از پرسنل ارتش به مناسبت روز ارتش، مورخه ۱۳۸۰/۱/۲۸).

ب) الگو قراردادن مالک اشتر:

" الگوی ما مالک اشتر است؛ برترین سردار بلندپایه ی جنگ های پرماجرایی امیرالمومنین (ع) ؛ شجاع ترین مرد عرب " (بیانات حضرت امام خامنه ای در مراسم مشترک تحلیف دانشجویان دانشگاه های افسری ارتش در دانشگاه امام علی (ع)، مورخه ۱۳۸۲/۱۰/۴).

ج) الگو قرار دادن حضرت امام (ره):

معظم له در خصوص حضرت امام (ره) به عنوان کاملترین الگوی معنوی در عصر حاضر می فرمایند " امام یک انسان نمونه برای همه ی قشرها، از جمله برای نظامیان بود. من اگر بخواهم این بعد از شخصیت آن مرد بزرگ را به شما عرض کنم، باید بگویم او مظهر تقوا، نظم و شجاعت بود؛ همین سه عنصری که برای شما جوانان عزیز نظامی باید در طول دوران خدمت، یک درس ماندگار باشد " (بیانات حضرت امام خامنه ای ، مورخه ۱۳۷۸/۲/۲۹).

۱۰-۲-۳. غلبه بر هوای نفس

" اگر ما بتوانیم بر هوای نفس خود غلبه بیابیم، بتوانیم بصیرت خود را به کار بگیریم، بتوانیم موقع را بشناسیم، بدانیم کار لازم چیست و آن را انجام دهیم، این در ما یک مرتبه جدیدی از حیات به وجود می آورد؛ این یک تعالی معنوی است، یک ترقی است " (بیانات حضرت امام خامنه ای ، مورخه ۱۳۸۹/۸/۲۶).

۱۰-۲-۴. مراقبت از خود

" شما جوانان عزیز، در این مجتمع علوم دانشگاهی و در این مرکز علمی و نظامی، باید مراقب باشید که خودتان را از لحاظ معنوی و دینی، پا به پای مایه های علمی و رزمی بسازید و تقویت کنید. شما باید الگو و نمونه ی یک مسلمان پاک، خالص، مومن، نیک اندیش، نیک عمل، خوش رفتار و دارای معرفت و خلوص باشید و در این دانشکده، هم ی اساتید، فرماندهان، مربیان و دانشجویان موظفند که به این توجه کنند " (بیانات حضرت امام خامنه ای در جمع دانشجویان نیروهای مسلح، مورخه ۱۳۶۹/۲/۲۹).

۱۰-۲-۵. پیمودن مسیر کمال الهی

از دیگر راهکارهای نهادینه شدن توانمندسازی معنوی در نیروهای مسلح حرکت در مسیر کمال الهی است. فرماندهی معظم کل قوا در این خصوص می فرمایند: " راه کمال یک راه بی پایان است؛ هرچه بیشتر بروید، لذت کمال را بیشتر خواهید چشید. هم در کمالات معنوی این جور است و هم در مسائی مادی این جور است؛ هرچه

بیشتر پیش بروید، احساس عزت بیشتر احساس بهجت بیشتر، احساس اقتدار بیشتری خواهید کرد" (بیانات حضرت امام خامنه ای، مورخه ۱۳۸۹/۹/۱۹).

۱۰-۲-۶. جهاد فی سبیل الله:

"میدان جنگ، یک وسیله است؛ این وسیله ما را زود می رساند؛ اما حالا که شما رسیدید و دیدید و کشف کردید، باید این حال را برای خودتان نگه دارید؛ این تعالی معنوی را نباید فراموش کنید. هرچه هست، زیر سایه ی همین توانمندسازی معنوی است؛ بدون این تعالی معنوی نمی شود یک قدم به صورت موفق برداشت. این ملت باید پولادین و مرصوص باشد. این پولادین شدن و مرصوص شدن، جز در سایه ی تعالی معنوی امکان پذیر نیست" (بیانات حضرت امام خامنه ای در دیدار با اعضای سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، مورخه ۱۳۸۰/۱۱/۱۸).

۱۰-۲-۷. شهادت طلبی:

"بهترین مردن ها، شهادت است. بالاترین اجراها برای انسانی که در راه خدا مبارزه می کند، نوشیدن شربت گوارای شهادت است. خوشا به حال آن عزیزان، و گوارا باد بر آن ها این نعمت بزرگ الهی! آن ها با شهادت اجرشان را گرفتند. شهادت یعنی وارد شدن در حریم خلوت الهی، و میهمان شدن بر سر سفره ی ضیافت الهی! این خیلی باعظمت است." (بیانات حضرت امام خامنه ای در دیدار با اعضای سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، مورخه ۱۳۸۰/۱۱/۱۸).

"نترسیدن از جهاد و شهادت و اعتقاد به خدا و قیامت برای نیروهای مسلح اقتدار می آورد" (بیانات حضرت امام خامنه ای در دیدار با اعضای ارتش، مورخه ۱۳۷۴/۱/۳۰).

۱۰-۲-۸. شجاعت:

"شما نیروهای مسلح، بازوان نیرومند و پنجه های قوی این ملت بزرگ هستید. خودتان را بسازید. جوانان عزیز! فرزندان عزیز من! خودتان را با علم و عمل بسازید. دانشجویان! افسران جوان! هرچه می توانید، ایمان و دانش نظامی و انضباط و اخلاص و شجاعت را در خودتان تقویت کنید. نقش شما، نقش شرافتمندانه و بزرگی است. افتخار شما، یک افتخار بی بدیل است" (بیانات حضرت امام خامنه ای در مراسم فارغ التحصیلی دانشجویان دانشگاه افسری امام علی (ع)، مورخه ۱۳۷۳/۷/۱۳).

۱۰-۲-۹. دشمن شناسی و دشمن ستیزی (بصیرت):

دشمن شناسی و دشمن ستیزی از مولفه های توانمندسازی معنوی است. چون دشمن شناسی نشانه وجود بصیرت در انسان است. بصیرت نیز از توصیه های دین مبین اسلام است. حضرت علی (ع) در نهج البلاغه خطبه ۱۵۰ می فرمایند: حملوا بصائرهم علی اسیافهم، نیروهای نظامی مومن به خدا بصیرتشان بر شمشیرهایشان حاکم است. می داند کجا بتازد و شناخت دشمن که لازمه اش بصیرت است مقدمه دشمن ستیزی می باشد. مقام معظم رهبری در این باره می فرمایند:

"شناختن دشمن از همه مهم تر است. دشمن سعی می کند خود را دوست جلوه دهد و شعارهای ملت ها را عوض کند. ملت و دولتی تسلیم می شود که دشمن را درست شناسد، یا دچار فساد و بدبختی باشد؛ اما اگر دشمن

شناسی بود، که من این توصیه را به جوانان دارم، آن وقت شعارها، شعارهای روشن و آگاهانه ای خواهد بود و آنچه که دشمن می خواهد، به فضل پروردگار آن را در میان ملت ایران به دست نمی آورد" (بیانات حضرت امام خامنه ای در دیدار با دانشجویان و دانش آموزان به مناسبت سالروز تسخیر لانه جاسوی آمریکا، مورخه ۱۳۷۸/۸/۱۲).

۱۰-۲-۱۰. صبر و استقامت (خودسازی):

ایستادگی، مقاومت، پایداری و صبر در برابر دشمن در میدان نبرد یکی از مولفه های توانمندسازی معنوی در نیروهای نظامی می باشد. البته باید دانست که یک انسان مسلمان و مومن بایستی در دو جبهه دشمن خارجی یعنی جهاد فی سبیل الله و صحنه جنگ و نیز در جنگ با دشمن داخلی که همان نفس اماره می باشد صبر و استقامت نماید. این نوع جهاد، جهاد اکبر است و راه موفقیت در این جهاد همانا خودسازی است. در این زمینه مقام معظم رهبری استقامت را چنین تعریف می کنند:

" استقامت، یعنی راه را گم نکردن؛ فریب جلوه های مادی را نخوردن؛ اسیر هوی و هوس نشدن؛ دستورها و فرائض اخلاقی و معنوی و ادب اسلام را رها نکردن و به لذت طلبی و عشرت طلبی رو نیاوردن. این ها اساس کار است" (بیانات حضرت امام خامنه ای در دیدار با گروهی از پاسداران به مناسبت میلاد امام حسین (ع)، مورخه ۱۳۸۱/۷/۱۷).

" امروز وظیفه ی سپاه پاسداران و نیروهای انقلابی، در هر کجا هستید؛ در سپاه، در ارتش، در نیروی انتظامی، خودسازی است. امروز وظیفه ی ما وظیفه ی خودسازی داریم" (بیانات حضرت امام خامنه ای در دیدار با جمعی از اعضای سپاه پاسداران، مورخه ۱۳۷۰/۱۱/۱۸).

۱۰-۲-۱۱. قناعت:

از دیگر مولفه های توانمندسازی معنوی، قناعت می باشد. یک انسان مومن بایستی قانع باشد و نیروی نظامی مومن که بایستی روحیه ی جنگندگی و از خودگذشتگی داشته باشد، به طریق اولی بایستی دارای قناعت باشد. مقام معظم رهبری نیز در این مورد فرموده اند:

" یکی از مهم ترین فضایل اخلاقی برای یک کشور، قناعت است. و اگر امروز ما در برخی زمینه ها دچار مصیبت هستیم، به خاطر این است که این اخلاق حسنه ی مهم اسلامی را فراموش کرده ایم" (بیانات حضرت امام خامنه ای در دیدار با رئیس و مدیران سازمان صدا و سیما، مورخه ۱۳۸۳/۹/۱۱).

۱۰-۲-۱۲. ایثار و از خودگذشتگی:

یکی دیگر از مولفه های توانمندسازی معنوی که به شدت برای نیروهای نظامی مومن به خدا لازم است ایثار و از خودگذشتگی می باشد. اگر نیروی نظامی در مواقع حساس و خطر و بحرانی ایثار و از خودگذشتگی داشته باشد دارای توان و قدرتی دوچندان می شود. مقام معظم رهبری نیز در این باره فرموده اند:

" روحیه ی مردم دوستی، روحیه ی ایثار و از خودگذشتگی، برای دیگران فکر کردن و کارکردن، روحیه ی است که ملت ما را به نتایج و غایات این حرکت خواهد رسانید." (پیام رهبری به ملت شریف ایران به مناسبت حلول سال نو، مورخه ۱۳۷۰/۱/۱).

" الان هم در جبهه و در هر قسمتی، اگر خطری این کشور را تهدید کند، آن کسانی حاضرند پا در میدان بگذارند و فداکاری کنند و از خودگذشتگی نشان دهند، که روحیه ی ایمانی و روحیه ی ایثار دارند. آدم های خودپرست منفعت طلبی که در همه ی عمرشان، به جز منفعه شخصیتشان چیز دیگری را نمی بینند، این ها که از یک کشور دفاع نمی کنند" (بیانات حضرت امام خامنه ای در دیدار با اقشار مختلف مردم، مورخه ۱۳۷۷/۵/۲۷).

۱۰-۲-۱۳. نشاط و دوری از کسالت و تنبلی:

یک نیرو و یک سازمان نظامی بایستس در انجام ماموریت نشاط داشته باشد. از کسالت و بی حالی و تنبلی و تن پروری بپرهیزد. انسان مومن با نشاط همواره پرتحرک و تلاشگر است. به دنبال حل مشکلات خود و محیط اطراف خود می باشد. کسالت و تنبلی از جمله رذایلی است که در دین مبین اسلام مورد نکوهش قرار گرفته و انسان باید از آن برحذر باشد. مقام معظم رهبری در این زمینه فرموده اند:

" این جا یک عبادتگاه نیست؛ اما دل های ذاکر شما هر کدام به تنهایی یک عبادتگاه است. مراسم معنوی شما در کنار نشاط و شادابی روحیه و در کنار دانشی که فرا می گیرید، ترکیب بسیار زیبا و شگفت انگیزی را فراهم می آورد" (بیانات حضرت امام خامنه ای در جمع فارغ التحصیلان دانشگاه افسری امام علی (ع)، مورخه ۱۳۸۰/۹/۳).

۱۰-۲-۱۴. داشتن روحیه بسیجی در انجام کارها:

یکی از شاخصه های توانمندسازی معنوی در نگاه فرماندهی کل قوا بسیج همه جانبه می باشد. معظم له در این رابطه می فرمایند " در هر میدانی که روحیه بسیجی، اخلاص بسیجی، ایمان بسیجی، با شجاعت و شهامت بسیجی وقتی وارد بشوند می توانند کارهای بزرگی را انجام بدهند. این حقیقت بسیج است. عزیزان بسیجی این را قدر بدانند، ارکان بسیجی بودن را در خودشان تقویت کنند: (بیانات حضرت امام خامنه ای در دیدار بسیجیان ، مورخه ۱۳۸۹/۹/۴).

۱۰-۲-۱۵. نصرت الهی:

یکی از راهکارهای نهادینه شدن توانمندسازی معنوی در نیروهای مسلح یاری دین خداست. در این خصوص فرماندهی کل قوا می فرمایند: " اگر دین او، راه او و هدف های الهی را یاری کنید شما را یاری خواهد کرد. یاری خدا به معنی یاری تمام تمام نیروهای موجود در طبع است؛ همه به کمک شما خواهد آمد، یاری خواهید شد، پیش خواهید رفت" (بیانات حضرت امام خامنه ای ، مورخه ۱۳۸۹/۸/۱۹).

۱۰-۲-۱۶. ترکیب دانش و توانمندسازی معنوی:

از شاخص های دیگر نهادینه نمودن توانمندسازی معنوی در نیروهای مسلح ترکیب دانش و توانمندسازی معنوی است. معظم له در این خصوص چنین می فرمایند " عزیزان من! این ترکیب را روز به روز کاملتر کنید؛ دانش را در کنار دین و تعالی معنوی و تقوا و پرهیزگاری، همه را در کنار تجربه نظامی، همه را در کنار انضباط کامل در هم تنیده و مجتمع، برای خودتان کسب کنید" (بیانات حضرت امام خامنه ای ، مورخه ۱۳۸۹/۸/۲).

۱۰-۲-۱۷. پیوند با روحانیت:

" تقویت ایمان دینی، تامین نیازهای فکری و استفهام نسل جوان است؛ که این عمدتاً متوجه به روحانیت و حوزه های علمیه است" (بیانات حضرت امام خامنه ای ، مورخه ۱۳۸۹/۷/۲۸).

۱۱- بحث و نتیجه گیری و ارائه چارچوب مفهومی:

از آثار وجود توانمندسازی معنوی در جامعه، کم شدن میزان جرائم، گناهان و بزه ها می باشد زیرا جایی که یاد خدا حاکم باشد به طور طبیعی از میزان گناه و جرائم کاسته خواهد شد. مقام معظم رهبری نیز در سخنرانی های مختلف به آثار توانمندسازی معنوی در بین کارکنان نیروهای مسلح به عنوان یکی از شاخص های حکمرانی متعالی اشاره کرده اند. بنابراین عامل ضعف نیروهای مسلح تهی شدن از توانمندسازی معنوی و یاد خداست و همچنین عامل اقتدار نیروهای مسلح نیز آراستگی به توانمندسازی معنوی و دوری از دنیاست. پس حفظ و توسعه اقتدار نیروهای مسلح همانا ایجاد، حفظ و تقویت توانمندسازی معنوی در بین آن ها می باشد.

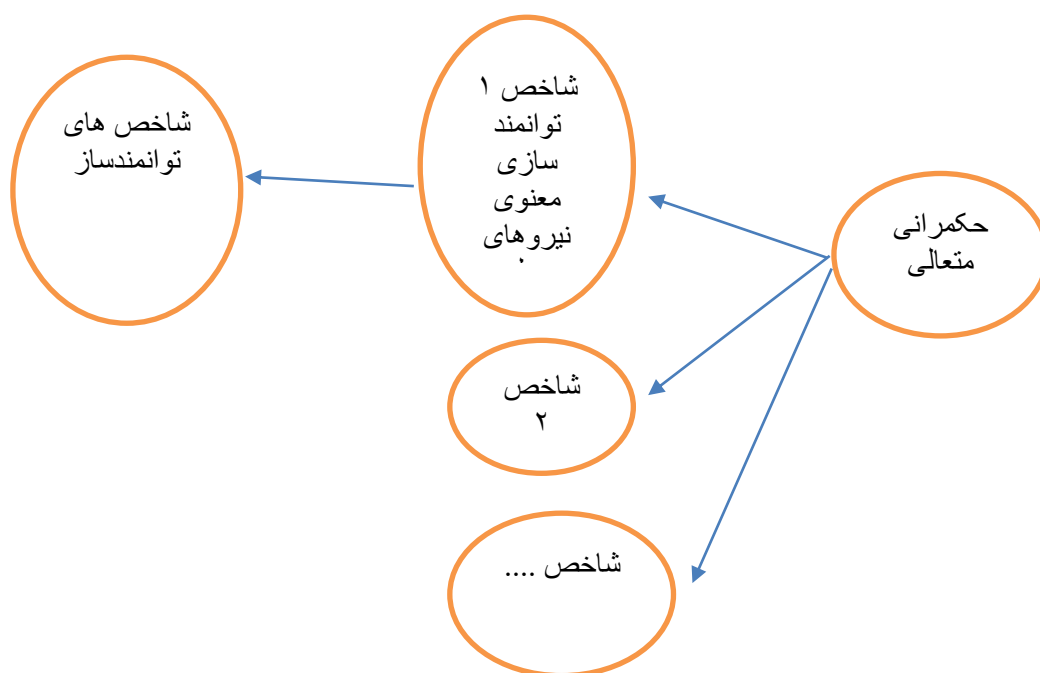
نتایج بدست آمده از تحقیق حاضر نشان می دهد که با تحلیل داده های جمع آوری شده از متن سخنرانی های مقام معظم رهبری و همچنین سیاست های ابلاغی از طرف معظم له طبق متدلوژی تحلیل محتوا مفاهیم اصلی استخراج گردیده و چهارچوب مورد نظر براساس مدل سازی و با استفاده از نرم افزار تحلیل محتوا MAXQDA10 پدیدار گردید. (جدول ۱). این چهارچوب با بهره گیری بر اساس تحلیل محتوا مسیر تحقق الگوی توانمندسازی معنوی در بین کارکنان نیروهای مسلح را به عنوان هدف نهایی طی مفاهیم استخراج شده از دیدگاه های معظم له نمایان می سازد.

چهارچوب مفهومی ارائه شده برگرفته از رهنمودهای مقام معظم رهبری به خوبی مسیر حرکت در راستای تحقق الگوی توانمندسازی معنوی کارکنان نیروهای مسلح کشور به عنوان یکی از شاخص های حکمرانی متعالی که همانا کسب قدرت معنوی است را تبیین کرده و در این راستا الزامات توانمندسازی معنوی را مورد توجه قرار داده اند و ضمن توجه به مبانی پایه و اصول زیرساختی، با بهره گیری از الزامات توانمندسازی معنوی و فرآیندهای مرتبط، چگونگی ایجاد آن را تشریح می نماید.

ردیف	مقوله های اصلی	مقوله های فرعی
۱	شاخص های توانمندساز	ایمان و تقوا
		توکل و حسن ظن به خدا
		اخلاص
		عدم وابستگی به دنیا
		ولایتمداری
		اخلاق اسلامی
		تواضع و فروتنی

تکلیف گرایی		
خداحوری		
انس با قرآن		
پشتیبانی معنوی از کارکنان	راهکارهای نهادینه سازی معنویت	۲
الگوپذیری از فرماندهان مومن		
ارائه راهکارهای غلبه بر هوای نفس		
ترویج فرهنگ ایثار		
ترویج فرهنگ قناعت		
بصیرت افزایی دینی - انقلابی		
ترویج فرهنگ صبر و استقامت		
پیوند با روحانیت		
ترویج داشتن روحیه بسیجی		
پیمودن مسیر کمال الهی		
ترویج فرهنگ شهادت طلبی		

جدول ۱. جدول مقوله بندی رهنمودهای رهبر معظم انقلاب درباره نقش توانمندسازی معنوی کارکنان نیروهای مسلح به عنوان شاخص حکمرانی متعالی

۱۲- پیشنهادها:

با توجه به اهمیت و آثار توانمندسازی معنوی در نیروهای مسلح که به عنوان یکی از شاخص های اصلی حکمرانی متعالی مطرح می باشد و براساس فرمایشات مقام معظم رهبری در این زمینه پیشنهاد می گردد:

۱- مسئولین تمام تلاش خود را در ایجاد و تقویت توانمندسازی معنوی و ولایتمداری در نیروهای مسلح مبذول دارند.

۲- اشخاصی در نیروهای مسلح بعنوان فرمانده و مسئول منصوب شوند که ضمن برخورداری خود از توانمندسازی معنوی بتوانند آن را در میان کارکنان تحت امر نیز ایجاد و تقویت کنند.

۳- عقیدتی سیاسی یگانهای نیروهای مسلح تمام تلاش خود را در جهت تحکیم، توسعه و تقویت توانمندسازی معنوی در بین کارکنان نیروهای مسلح مصروف نمایند.

۴- کارکنان عقیدتی سیاسی و روحانیون و همچنین فرماندهان و مدیران و مسئولان نیروهای مسلح با عملکرد خود به دستورات دین و آراستگی خود به معنویات بایستی کارکنان تحت امر خود را به دین و توانمندسازی معنوی دعوت نمایند.

۵- تلاش شود کارکنانی که بعنوان کادر در عقیدتی ها جذب می شوند خود انسانهای معنوی بوده و به عنوان الگوهای اخلاقی و قرآنی در یگان شهرت داشته باشند.

۶- عقیدتی سیاسی با برگزاری همایشها، سخنرانی ها، برنامه ها... اخلاقی و قرآنی روح توانمندسازی معنوی را در یگان ها ایجاد نمایند.

۷- نظر به تاثیر غیر مستقیم خانواده ها در افزایش و کاهش توانمندسازی معنوی پرسنل باید نسبت به برنامه ریزی معنوی آنها بیش از پیش توجه نمود و با اجرای آموزشی معرفت افزایی نسبت به ارتقاء توانمندسازی معنوی آنها اقدام شود.

۸- مراکز پژوهشی سازمان عقیدتی سیاسی نسبت به مقایسه سطح توانمندسازی معنوی در نیروهای مسلح در مقاطع مختلف اقدام و نسبت به اصلاح و ارتقاء شاخص ها اقدامات لازم را انجام دهند.

۹- تعیین الگوی سازمانی توانمندساز معنوی گرا در نیروهای مسلح

۱۳- منابع و مآخذ

۱- امام خمینی (ره)، ارتش در نگاه رهبر، تهران: موسسه حفظ و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۷۸.

۲- الهی قمشه ای، محمد مهدی، ترجمه قرآن کریم، قم: انتشارات لقاء، ۱۳۷۶.

۳- پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری، (www.leader.ir)

۴- دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، تهران: انتشارات فرهنگنامه، ۱۳۷۳.

۵- علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، نهج البلاغه صبحی صالح، ۱۳۴۲.

- ۶- عمید، حسن، فرهنگ فارسی، تهران: سپهر، ۱۳۷۷.
- ۷- فرهادی، محمد، بسیج در اندیشه مقام معظم رهبری، تهران: بهار، ۱۳۶۷.
- ۸ - کلینی، یعقوب، اصول کافی. تهران: انتشارات دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۰